

Participatie aan stedenbouwbeleid in de Europawijk (A. Kuhk)

Annette Kuhk werkt aan beleidsgericht onderzoek in het kader van 'Prospective Research for Brussels', en in het verlengde hiervan aan een doctoraatsproject. Het onderwerp is de 'Co-productie in stedenbouwbeleid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'. De Europawijk is als site van regionaal belang één van de case studies. Andere cases zijn vormen van algemene planning zoals het Gewestelijk Ontwikkelings- en het Bestemmingsplan, alsook vormen van lokale interventies zoals de wijkcontracten.

Vooraleer in te gaan op specifieke ruimtelijke vraagstukken alsook problemen bij de coördinatie van stedenbouwbeleid voor de Europawijk, wordt een overzicht gegeven van de studies die het debat rond deze site voor veel actoren kon voeden.

De Brusselse Europawijk in de kijker

Met de publicatie van het zogeheten 'ombudsplan' kon de Europawijk de afgelopen maanden rekenen op de vernieuwde belangstelling van de binnen- en buitenlandse media. De gemengd Spaans-Belgische onderzoeksgroep bood met hun 133 voorstellen perspectieven voor de Europawijk, dit op vraag van premier Verhofstadt en Brussels minister-president Ducarme. De onderzoekers lichtten de resultaten toe in het kader van een 'middag van de planning' die door het Bestuur van Ruimtelijke Ordening van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ingericht was. Deze informatie- en debatsessies staan open voor een ruim en divers publiek van Brusselaars, ambtenaren en academici.

Reeds eerder hadden verschillende instanties de opdracht gegeven voor onderzoeksprojecten over de ontwikkeling van de Europawijk en de impact van de Europese aanwezigheid in Brussel. Na de studie 'Ruimte Brussel-Europa' onder J.L.Thys verschenen onder meer analyses van IRIS-consulting, verder ook de 'Richtlijnen Brussel-Europa' door het bureau Agora in opdracht van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een studie over de Leopoldswijk in opdracht van toenmalig Minister Durant, alsook de studie 'Brussels, Capital of Europe' (in opdracht van Premier Verhofstadt en Romano Prodi). Met onder meer Umberto Eco en Rem Koolhaas als leden van de denktank kwam deze laatste eveneens sterk in de aandacht van de media.

De Europawijk was verder ook een welkom onderwerp onder meer een seminarie van Studio Open Stad en in bijdragen bij de Bruxel Glocal conferentie in februari 2003, georganiseerd door City Mine(d) en de COSMOPOLIS- werkgroep van de VUB.

Zoom in op complexe vraagstukken

Uit dit korte overzicht mag blijken dat de belangstelling voor de ontwikkeling van dit relatief compact stukje stad niet enkel de politieke actoren betreft. Als site van lokaal, regionaal, nationaal en zelfs Europees belang kent de Europawijk een probleemstelling die uitermate veelzijdig en complex is, en die veel verschillende gebruikers aanspreekt.

De Leopoldswijk is in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstaan als residentieel weefsel voor de aristocratie. De uitbreiding ten Oosten van de historische kern -beter bekend als Pentagon- werd gepland als raster op maat van de draaicirkels van koetsen en in een tweede fase als binnenstedelijk goedburgerlijk wonen rond parken.

In de tweede helft van de twintigste eeuw veranderde de wijk op een ingrijpende wijze wat betreft dimensies, functies en infrastructuur. De opeenhoping van internationale administratieve functies maakt van de wijk een toplocatie, wat eveneens in grondprijzen af te lezen valt. Anders dan Luxemburg of Straatsburg koos Brussel ervoor om de Europese instellingen niet in de perifere gebieden te situeren (vgl. Papadopoulos, 1996). Hiermee zette de stad de traditie van superimpositie voort die reeds in de 18de eeuw was ingezet: nieuwe structuren worden niet als uitbreiding gepland maar vervangen en overlappen reeds bestaande structuren.

De grootste uitdaging die zich voor de wijk vandaag stelt is niet de kantoorontwikkeling en infrastructuur. Ook vraagstukken rond de waargenomen ruimtelijke 'apartheid' van de Eurocraten versus Brusselaars moeten aangepakt worden. Als beelden voor getto's kunnen enerzijds de Raad van Ministers als 'Fort Knox' en anderzijds de beschrijving van residenties als 'Indianenreservaat' wel tellen. Vandaag werken in Brussel circa 25.000 personen bij de Europese instellingen en een naar schatting evenredig aandeel van werknemers die in Brussel zijn omwille van de Europese aanwezigheid. De moeilijke vraagstukken van impact en betekenis van de stedelijke functies voor lokale, regionale en bovenregionale spelers enkel een antwoord krijgen in een brede benadering.

Spelers in de stedelijke arena

De 'stedelijke arena' voor de ontwikkeling van de wijk is samengesteld uit politieke spelers, actoren uit het maatschappelijk veld en diverse economische krachten. Conflictpotentiëlen bij de ontwikkeling van de Europese wijk zijn veelvuldig.

De site ligt hoofdzakelijk op terreinen van stad Brussel, maar aanpalende gemeenten Elsene, Etterbeek, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek voelen eveneens de gevolgen van deze concentratie van kantoren. In het Gewestelijk Ontwikkelingsplan (2001, kaart 2) is de Europawijk aangeduid als site van regionaal belang. Zoals reeds uit de opsomming

van studies bleek, heeft de gewestelijke overheid dan ook een belangrijke impact. Alhoewel de federale overheid op verschillende momenten als initiatiefnemer in het debat rond de ontwikkeling van de Europawijk is opgetreden, blijven centrale instrumenten voor stedenbouwbeleid geconcentreerd bij de gewestelijke overheid (o.m. het toekennen van bouwvergunningen, de tussenkomst inzake stedenbouwkundige lasten of de voorschriften en uitwerking van het gewestelijke ontwikkelings- en bestemmingsplan).

Conflict en samenwerking

Niet volledig ten onrechte wordt de Europawijk vaak in één adem genoemd met andere stedelijke breuken in Brussel zoals de aanleg van de Leopold-II-laan, de Noord-Zuid verbinding en de Noordwijk. Aan de basis van deze traumatische ervaringen worden vaak volgende elementen genoemd: het negeren van uiteenlopende belangen en het weinig respectvol omgaan met diverse gebruikers van de stad vanuit een sterke dominantie van economisch-politieke belangen. Nochtans (of mede als reactie op deze verwondingen) zijn er de afgelopen dertig jaar tal van initiatieven ontstaan en geïnstitutionaliseerd om op een meer structurele manier de samenwerking van diverse belanghebbenden in stedenbouw te bevorderen.

Op lokaal vlak is een veelheid aan wijkorganisaties ontstaan, zo onder meer de AQL (Association Quartier Leopold), GAQ (Groupe d'animation Quartier Nord-Est), Association Riverains Jourdan, Associations Riverains Loi, Comité Pascale Toulouse en het Comité Stevin. Daarnaast kent Brussel een aantal overkoepelende organisaties die over een goede dossierkennis beschikken. Net zoals BRAL (Brusselse Raad voor het Leefmilieu) zijn ook andere organisaties uit het maatschappelijk veld vaak al een 30-tal jaar op de Brusselse scène. Men denkt hierbij aan IEB (Interenvironnement Bruxelles), ARAU (Atelier de Recherche et d'Action Urbaine) en Brukselbinnenstebuiten.

Manieren om in te grijpen op stedenbouwbeleid zijn zeer uiteenlopend en omvatten bijvoorbeeld petitie, informatievergaderingen voor bewoners, straatacties, reacties en bezwaarschriften bij openbare onderzoeken, de toelichting van ontwikkelingen via diverse media, maar ook juridische interventies (tot aan het hoger Beroep bij de Raad van State).

In het verleden werd meer dan eens duidelijk dat er een sterk spanningsveld van belangen bestaat tussen de actoren in de stedelijke arena. Betrokkenen werken vanuit verschillende tijdschaders en uiteenlopende ruimtelijke perspectieven. Al sinds de jaren 1970 waren afzonderlijke initiatieven ontwikkeld om interesses te coördineren, zo onder meer de poging tot coördinatie onder Minister van Openbare werken

De Saeger, verder ook de 'Table Ronde du Maelbeek' met Serge Moureau als voorzitter in 1972 en later ook de 'Comité de Suivi' als coördinatie van wijkorganisaties, drukkingsgroepen en Europese gebruikers of de 'Taskforce Brussels-Europe' op initiatief van de Minister-president van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het zopas verschenen ombudsplan werd in de zachtheid en poging om eveneens een associatief-participatieve methode te steunen afgedaan als 'de stedenbouwkundige borgsom die Brussel betaalt voor fouten uit het verleden'. (zie B. De Muynck op www.archined.nl en www.ombudsplanmediateur.be).

Ruimte voor stedelijk beleid

Tot slot de vraag welke ruimte er vandaag en in de toekomst gegeven is voor beleid en andere spelers om aan stedenbouw te doen in Brussel en meer specifiek op (symbolisch) gehypothekeerde sites als de Europawijk.

Bij de ontwikkeling van de Europawijk is een complex kluwen aan gebruikersperspectieven aanwezig. Dit is vaak niet geëxpliciteerd of zelfs gecoördineerd. De kunst hierbij is om -mits besef van traumatische ervaringen - niet naar de grootst mogelijke gemene deler van belangen en een 'gemiddelde gebruiker', noch naar de economisch-politiek dominante strekking te grijpen.

Naast explicitering en coördinatie zijn ook opvolging en continuïteit van groot belang. Bij de veelheid aan studies en stedelijke debatten rond de Europawijk wordt meer dan eens de indruk gewekt dat oplossingen schijnbaar her-uitgevonden worden zonder referentie naar het verleden.

De dynamiek in de ontwikkeling van de maatschappelijke of economisch-politieke context naast groeiende complexiteit in de relaties tussen de actoren maakt transparantie uiteraard niet eenvoudiger. Toch dient, voor oplossingen die ook op lange termijn een waarde hebben, een poging ondernomen te worden om de pluraliteit van de stedelijke actoren te respecteren.

A. K. Kuhk
05.01.2004